

הפקר פירות שביעית

האם הפקר קורה ממילא?

א. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד: כד מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית, שנאמר "והשביעית תשמטנה ונטשתה." וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו. אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכ"מ שנאמר "ואכלו אביוני עמך." ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר, חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין, ואם הביא יתר מזה מותר.

ב. ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה כד

[כד] ויש לו להביא וכו'.... ואין צריך להפקיר אותו. ולא עבר בעשה קאמר qqq, כיון שמתחלתו היה מופקר ומן הפקר זכה, אעפ"י שלקח יותר ממה שהיה ראוי להביא, אעפ"כ מותר. אבל אם מתחלה לא הפקיר ולא נטש דבר חייב הוא להפקיר [זה שהוא אסף מן השדה], ובעשה ו"עמוד להפקיר" קאי...

ג. שו"ת מבי"ט חלק א סימן יא

ואם תתעקש לומר כי לא פטרה תורה ממעשרות אלא מה שהוא הפקר שהם פירות ישראל אבל פירות גוי שאינו מפקירם יהיו חייבים, לא היא, דאטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקירה בשנת השמיטה יתחייב במעשר? הא רחמנא אפקרי' לארעי' לעניי' ולעשירים, ולכך אין שום חיוב מעשר, כ"ש בגוי!

ד. שו"ת אבקת רוכל סימן כד

ואני אומר כי מה שהוא סובר שהוא עקשות הוא היושר, כי לא נפטרו פירות שביעית ממעשרות אלא מטעם הפקר, וכל שאינו מופקר לא נפטר ממעשרות. ומה שטען אטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקיר' כו' יש לומר שזהו כמודיע הדבר בסתום ממנו, דאיכא למימר בהא אין הכי נמי שהיא חייבת, אף על גב דרחמנא אפקירה, כיון דאיהו לא אפקרי'. ואפ"ל אם תמצי לומר דפטורה, איכא למימר שאני התם דרחמנא אפקרי', מה שאין כן בשל גוי כו'.

ה. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף מב עמוד ב

[משנה: המודר הנאה מחבירו לפני שביעית - אינו יורד לתוך שדהו [בשביעית] ואינו אוכל מן הנוטות [חוץ לשדה בשביעית], ובשביעית [כלו] המודר בשביעית] - אינו יורד לתוך שדהו, אבל אוכל הוא מן הנטיעות הנוטות. [ובשביעית - אין יורד לתוך שדהו כו'. "מאי שנא דאוכל מן הנוטות? דפירי דהפקירא אינון, ארעא נמי אפקרה! אמר עולא: בעומדין אילנות על הגבולים. ר' שמעון בן אליקים אמר: גזירה שמא ישאא בעמידה [ונהנה מנכסי המדר].]

ו. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת כלאים פרק ז:ג

המסכך את גפנו של חבירו ע"ג תבואתו [של עצמו], כל עמא מודיי שהאוסר נאסר. המסכך גפנו של חבירו ע"ג תבואתו של חבירו, נישמענה מן הדא: "אמר רבי יוסי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית ובא מעשה לפני רבי עקיבה ואמר אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו." הרי אין הגפן שלו ואין התבואה שלו.

ז. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת שקלים פרק א:ב

מתנ"י אמר ר' יהודה בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן. משרבו עוברי עבירה היו משליכין לדרכים, התקינו שיהו מפקירין את כל השדה: גמ' ר' יהודה אומר כו'. תניא אמר ר' יהודה בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהן והיו שמחים ב' שמחות - אחת שהיו מנכשין שדותיהן, ואחת שהיו נהנין מן הכלאים. משרבו עוברי עבירה היו משליכין [העוקרין] על הדרכים, אף על פי כן היו שמחים שהיו מנכשין שדותיהן. התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה.

ומניין שהפקר ב"ד הפקר? דכתיב [עזרא י ה] "וכל אשר לא יבא לשלשת הימי' כעצת השרים והזקני' יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה." מניין שהיא [הפקר ב"ד] פטורה מן המעשרות? רבי יונתן בריה דרב יצחק בר אחא שמע לה מן הדא: "אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית, ואם עיברוה הרי זו מעוברת" - וחודש א' שהוא מוסיף לא פטור ממעשרות הוא?

ח. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ד:קסט

מ"ע להשמיט. ר"ל להפקיר ואפ"ל רוצה להפקיר אח"כ בשעת לקיטה אסור אלא צריך שתהא השדה כל השנה מזומן ומופקר לכל וי"א שאם אינו מפקיר אינו הפקר אבל בחזו"א הכריע כהפוסקים שגם אם אינו מפקיר הוי הפקר ממילא דאפקעתא דמלכא הוא ומ"מ יש גם מצוה על הבעלים להפקירין

נעילת השדה ושימורה

ט. מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה כ

דבר אחר "והשביעית תשמטנה ונטשתה," מפני מה אמרה תורה, לא שיאכלו אותה עניים? הרי אני מכניסה ומחלקה לעניים! תלמוד לומר "והשביעית תשמטנה, ונטשתה," מגיד שפורץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תקון העולם.

י. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן ז.

[משנה: ומקרין את הפירצה במועד, ובשביעית בונה כדרכו.]

אמר רב חסדא: לא שנו אלא כותל הגינה, אבל כותל החצר - בונה כדרכו... אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, דקתני: "ובשביעית בונה כדרכו." דהיכא? אילימא דחצר, צריכא למימר? אלא לאו דגינה, ואף על גב דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי - שמע מינה.

יא. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ד:רצח

סג שדהו. היינו שעשה גדר סביב שדהו ולא השאיר שום פתח:

יב. רמב"ן ויקרא כה:ה

וכן מן התורה, שלא יהא אדם שומר שדהו ונועל בפני עניים בשביעית ואפילו רוצה להפקיר אותן בשעת לקיטה, אלא יהא השדה כל השנה מזומן ומופקר לעניים.

יג. משנה מסכת שביעית פרק ה משנה ז

היוצר מוכר חמש כדי שמן וחמשה עשר כדי יין, שכן דרכו להביא מן ההפקר. ואם הביא יותר מכאן מותר. ומוכר לעובדי כוכבים בארץ, ולישראל בחוצה לארץ:

יד. ר"ש מסכת שביעית פרק ה משנה ז

ואם הביא יותר - מכשיעור זה, מותר ולא חיישינן דילמא מן המשומר דשביעית:

טו. ספרא בהר פרשה א

ואת ענבי נזיריך לא תבצור, מן השמור בארץ אין אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן המופקר.

טז. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לט.-:

משנה: הלוקח לולב מחבירו בשביעית, נותן לו אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית. גמרא: לא רצה ליתן לו במתנה מהו? אמר רב הונא: מבליע ליה דמי אתרוג בלולב. וליתיב ליה בהדיא! [ואמאי אסור ללוקחו?] לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, דתניא, "אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון שלש סעודות. ואם מסר, יאמר, 'הרי מעות הללו יהו מחוללין על פירות שיש לי בתוך ביתי,' ובא ואוכלן בקדושת שביעית." במה דברים אמורים? בלוקח מן המופקר. אבל בלוקח מן המשומר, אפילו בכחצי איסר - אסור.

יז. רש"י מסכת סוכה דף לט עמוד ב

במה דברים אמורים - דמזון שלש סעודות מיהא מוסרים? בלוקח מן המופקר, שראה חבר זה שנתלקטו פירות הללו בשדה המופקר, שאין עם הארץ זה שומרו, הואיל ולא ראינוהו חשוד - מותר למסור לו מעט. אבל לא הרבה, שלא תהא עינו צרה להצניען. אבל בלוקח מן המשומר - ששדה זו היתה משומרת בגדר ופתח נעול - זה נחשד לענין שאינו מפקיר לעניים, דכתיב (שמות כג) "ואכלו אביוני עמך וגו'", "והערמה היא שמוכרן על יד על יד."

יח. תוספות מסכת סוכה דף לט עמוד ב "בד"א"

...כך פי' בקונט', ולא יתכן פי' זה לפי מה שפירשנו בשם ר"ת פ"ב דכתובות (דף כד. ושם) גבי "שלי חדש ושל חברי ישן" דסתם ע"ה אינו חשוד אא"כ יודע ביה שהוא חשוד! ואי בודאי חשוד מיירי הכא, א"כ מן המופקר נמי ליתסר הפיגם וכו' וכל הני דחשיב התם [להלן בסוגיא!] ואומר ר"ת דפירות מן המשומר אסורין כדדרשי' בת"כ "ואת ענבי נזיריך לא תבצור" מן המופקר אתה בוצר ואי אתה בוצר מן המשומר, ד'נזיריך' משמע דנזר מהן בני אדם.

וכן פי' בקונט' בשם רבותיו בסוף יבמות (דף קכב.) גבי "נכרי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם, של נטע רבעי הם, של עזקה הם, לא אמר ולא כלום, לא נתכוין זה אלא להשביח מקחו." כלומר 'של עזקה' מפרסם מעוזק וגדר סביב לו והיא שביעית. והקשה שם בקונטרס על פירושם, מה איסור יש כאן? אם עבר זמן הביעור, לא שנא מן המשומר ולא שנא מן המופקר אסור! וקודם הזמן אלו ואלו מותרין! ופירש שם ד'עזקה' עיר שבארץ ישראל ופירותיה משובחים, ואם היה עובד כוכבים זה בחוצה לארץ ומשבחן ואומר מעזקה הן אין חוששין לדבריו לענין שביעית, דאין נוהגין בחו"ל... ופירוש ראשון נראה לר"ת דמן המשומר אסורים כדפרישית...

יט. חידושי הרמב"ן מסכת יבמות דף קכב עמוד א

ואנו מצינו לרש"י ז"ל שפירשה יפה כדברי עצמו בפ"ה התורה, וכך כתב 'ענבי נזיריך שהפרשת והנזרת אותם מבני אדם, ולא הפקרת אותם, לא תבצור אותם כדרך הבציר, אלא נהוג בהן הפקר. כלומר שלא בא הכתוב אלא ליתן לאו על המשמר כרמו ובוצר אותה ואינו מפקירה... אין בהן ממשמע הכתוב אלא שינהוג בהן כהפקר ולא שיאסרו פירות לגמרי.

כ. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק ד:קפד

ובענין משומר נחלקו רבותינו דדעת ר"ת ועוד ראשונים שאם שימר נאסרין הפירות באכילה, וגם ליתנם לבהמתו אסור... אבל דעת רבנו ורש"י ורמב"ן דמשומר אין נאסר באכילה. ולמעשה אפשר לסמוך על המקילין, ומי שיכול להחמיר תבא עליו ברכה...

כא. תוספות מסכת יבמות דף קכב עמוד א "של"

וא"ת דתניא בת"כ ובפרק הבית והעליה (ב"מ קיח.) "שומרי ספיחים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה," קרי כאן "ממשקה ישראל" מן המותר לישראל" ומשומר אסור לישראל כו' כדפי! ואר"י שלא היו שומרין אותו אלא מונעים רגלי בהמה משם ומודיעין לבני אדם שהם לצורך.

כב. תוספות מסכת מנחות דף פד עמוד א "שומרי"

ויש לומר דמדאורייתא בצירה זווקא אסור אבל באכילה שרי דקרא בתורת כהנים בבצירה מיירי ולא באכילה... ועוד יש לפרש דשומרי ספיחים דהכא לא היו מונעים בני אדם מליקח אבל היו מודיעין להן והם פורשין מאליהן אי נמי קצירך ונזירך אמר רחמנא דידך אין ולא של הקדש

כג. חזון איש שביעית י:ה

אמנם אין איסור שימור אלא לבעלים, אבל אינש דעלמא דלא קני להו לפירות אם הוא אלם ומונע אחרים מליכנס גרמא בעלמא הוא. וכש"כ כאן ששומרין לא לעצמן אלא לצורך הקדש אין איסור שימור, וכיון שאין איסור שימור אין איסור של משומר, וזו כונת תוס' מנחות פ"ד.